

The ox of his friend, etc.

שור רעהו כולי –

Overview

The גמרא discusses what ר"ע means when he states that הקדש certainly collects from עידית. It cannot refer to a case where an ordinary ox gored an ox of הקדש; for the תורה states that one is liable (only) if an ordinary ox gores שור רעהו¹, inferring that he is exempt if he gores a של הקדש. It would seem from the גמרא that we cannot find a case where one pays הקדש for damages. However the exclusion of שור רעהו is written only by קרן; why are the other מזיקין not obligated to pay, if they damaged הקדש?! Our תוספות will discuss this issue.

asks: תוספות

תימה ולוקמה בשן ורגל שהזיק את ההקדש דהתם לא כתיב רעהו –

It is puzzling! Let the גמרא establish the ruling of ר"ע that להקדש שן by וק"ו להקדש, where he will (seemingly) be חייב, **for there which damaged** הקדש², (שן ורגל) the תורה **does not write רעהו**, so there is no reason to exclude הקדש by שן, as there is by קרן where the תורה writes רעהו explicitly.

anticipates that there may be other reasons why we exclude שן ורגל from paying if they damaged הקדש, and negates them:

ומקרן ליכא למילף דאינה מועדת מתחילתה –

And we cannot derive that שן ורגל is פטור by הקדש from קרן (just as קרן is פטור by הקדש); **since קרן is not initially a מועד** (initially קרן pays only a נזק), that is why it is פטור בהקדש. However, שן ורגל which are מתחלתן, and are more חמור than קרן, may be חייב by הקדש.

שן ורגל פטור בהקדש have an additional possibility to negate תוספות

ובגזירה שוה³ דתחת נתינה ישלם כסף נמי לא ילפינן –

And we cannot derive the שן ורגל פטור of גזירה שוה through the שן ורגל בהקדש; we should use this גזירה שוה to derive the שן ורגל פטור of גזירה שוה; **תחת נתינה ישלם כסף** - קרן

דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב –

For this גזירה שוה **was accepted only** for the purpose of deriving מיטב **payments** for all מזיקין, but not to be used for other purposes, including that שן ורגל are פטור בהקדש.

גז"ש תחת נתינה וכו' is a limited point that תוספות will now prove his point that

דאי לכל מילי ליפטרו כולהו מטמון וברשות הרבים וכלים ופסולי המוקדשין –

¹ שמות [משפטים] כא, לה.

² One's ox either ate or trampled the property of הקדש.

³ גזיקין (אבות 24) by מיטב of חיוב גזירה שוה used this גמרא. לעיל ה,א.

For if this גז"ש can be utilized **for everything**, then **let all** the מזיקין **be exempt** from payment if the damaged item was **hidden** (let us derive it from אש which is בטמון), **and** they should likewise be פטור if they damaged פטור (just as שו"ר are ברה"ר) and פטור from damaging **utensils and ברה"ר** that **are unfit** (just as בור is ⁴המוקדשין). The fact that it is not so, proves that the גז"ש of תחת נתינה וכו' is limited only to deriving מיטב, and we cannot derive anything else (including פטור בהקדש) through it.

answers; first תוספות establishes the facts that all נזקין are פטור by הקדש, and then later תוספות will explain the reason:

– ויש לומר דכולהו נזקין פטורין בהקדש כדמוכח בירושלמי בריש הניזקין⁵

And one can say; that all damages are exempt by הקדש as is evident in פרק הניזקין in the beginning of תלמוד ירושלמי

דקאמר התם במה אנן קיימין אי בהכשר נזקין הא תנינא שור רעהו ולא שור של הקדש -

For the ירושלמי states there; ‘what are we discussing⁶? If it is ⁷הכשר נזיקין, it cannot be חייב, for we learnt in the משנה ‘שור רעהו’ and not a שור הקדש⁸.

ואי בנזקי גופו הא תני רבי חייא נזקין להדיוט ואין נזקין לגבוה –

And if we are discussing damages done by a person to הקדש, he is also not חייב for ר"ה taught there are obligations to pay for damages to ordinary people but there are no damages for הקדש!⁹

אלא באומר הרי עלי מנה לבדק הבית –

It must **only** be in a case **where one said I owe a מנה to the בדק הבית** (improvement of the (ביהמ"ק), then he must pay from עידיה. This concludes the citation from the תלמוד ירושלמי תוספות continues -

משמע דלא משכחת נזקין בהקדש לא בשן ולא ברגל ולא באדם המזיק –

It is evident from this ירושלמי **that there can be no laws of damages to דש neither through שן nor רגל nor a person who damages.** In all cases they would be פטור

אלא באומר הרי עלי מנה –

The only way one is liable to הקדש is when he says I am obligating myself to give a מנה for the הבית בדק.¹⁰

⁴ שור פסולי המקדשין became unfit for the מזבח and were redeemed. If they fell into a בור there is no חיוב תשלומין since we cannot fulfill the rule of ויהיה לו. We are required to bury the שור פסולי המקדשין and cannot feed it to the dogs. See גמרא לקמן נגב, ורש"י שם ד"ה מי.

⁵ גיטיין פ"ה ה"א (דף כו, א).

⁶ The *ירושלמי* cites there וק"י להקדוש (as ר"ע states here). The *ירושלמי* then asks (as does our *גמרא*) what are we referring to?

⁷ The commentaries explain that הכשר נזיקין refers to damages done by animals (to animals). They are called הכשר נזיקין, because the person by not watching them *prepares* them to do damage. See the משנה on ט, דף נזק'ל'כל' שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזק'.

⁸ It would seem that the *ירושלמי* derives the *פטור נזקי ממנו בהקדש* from *שור רעהו*. See *רש"י* בתחילת ד"ה *שור*.

⁹ כי יאכל פרט למזיק ר"ח may perhaps derive this from *כי יאכל פרט למזיק*.

¹⁰ See *לבע"ה שכן יפה כחו בנזקין* why the *ירושלמי* is not disturbed by the question *אז"א* *אות ו*

- נזקין להקדש offers an additional proof that there is no

וכן משמע במתניתין דתנא (לקמן דף ט:): **נכסים שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי** – **And this is also indicated in our משנה where it is taught that one is obligated to pay (only) if he damaged assets where there is no possibility of מעילה¹¹ (this excludes property of הקדש), and the משנה is referring to all the אבות** (that they are פטור בהקדש) –

ואפילו אנזקין דאדם למאן דאמר מבעה זה אדם – **And even damages that are done by a person are exempt from payment, according to the one (רב) who maintains that מבעה in the משנה refers to a man.** We see from this משנה as well that there is no payment for damaging הקדש.

anticipates a difficulty:

והא דאמר שמואל בהשואל (ב"מ ד' צט:): **כי יאכל¹² פרט למזיק דלא משלם חומש** – **And that which שמואל states in השואל, פרק ה' תורה writes 'if a man eats¹³ קודש, he has to add a fifth, etc.'** the word 'eats' **excludes one who damages הקדש that he does not pay the חומש.** One pays the חומש only if he eats the הקדש, but not if he damages or destroys it. This concludes the citation from שמואל. **ומשמע הא קרן חייב -**

This indicates that he is only exempt from paying the חומש, however he is obligated to pay the principal; this is in contradiction to what תוספות maintained that there are no payments for damaging הקדש!

answers:

היינו מדרבנן –

The קרן payment is due only מדרבנן; however התורה, מן התורה, one is entirely exempt from paying הקדש for any damages.

תוספות will now explain why there are no נזקין payments by הקדש:

ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאדם – **And it seems that we derive that the other נזקין (besides קרן, אדם and בור) are פטור by הקדש, from קרן (which is פטור because of הקדש) and (רעהו) (כי יאכל¹⁴ שכן הקדש –** **ומבור דפטור בו פסולי המוקדשים¹⁴ וכל שכן הקדש –** **and בור, which is exempt from paying (even) for פסולי המוקדשין, and בור is certainly פטור for actual הקדש.** We derive all the other נזקין from these three (קרן אדם) (ובור).

asks:

ואם תאמר היכי ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הנאה להזיקה –

¹¹ הקדש refers to the sin of deriving a benefit from objects that belong to הקדש.

¹² 'ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשתו עליו וגו' פסוק. ויקרא [אמור] כב, יד.

¹³ The פסוק is actually discussing תרומה; see however later in this תוספות that it applies to הקדש as well.

¹⁴ See previous footnote # 4.

And if you will say; how can we derive שן from all of them (קרן שן ואדם); for שן is stricter since she derives pleasure when she damages, as opposed to קרן אדם ובור where there is no הנאה. Therefore even though שן are פטור by פטור, nevertheless שן which is stricter should be חייב!

answers: תוספות

ויש לומר דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק על ידי שילוח בעירה –

And one can say; that it is more fitting that a person, who damages with his hands, should be liable for any loss he causes (to הקדש), **than a damage** which is caused by merely sending out one's cattle. The חומרא of שן that cannot diminish the חומרא of אדם; that it is the actual person that is doing the damage and not merely his belongings. Therefore אדם is more חמור than שן, and if (even) אדם, who is most חמור, is פטור בהקדש, it (certainly) applies to שן.

asks an additional question: תוספות

ואם תאמר רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוכי יאכל נפקא¹⁵ –

And if you will say; why does the תורה need to write רעהו¹⁶ (to exclude קרן from paying הקדש), when we derive it from כי יאכל –

כדאיתא במסכת מעילה (דף יט.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה¹⁷ –

As it is mentioned in תרומה that the תורה compares הקדש to תרומה – מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מילי דאכילה ומזיק ליה פטור – Just as by תרומה it is written כי יאכל which excludes a מזיק from payment, so too by הקדש anything that is edible and is damaged one is פטור – ולא דוקא מידי דאכילה כדאיתא התם –

And not specifically something that is edible is excluded; but rather it excludes all items by הקדש as is mentioned there¹⁸. The question is once we know that an אדם המזיק is פטור by הקדש, then certainly all other מזיקים are פטור (as תוספות just mentioned); why is there a need for שור רעהו?¹⁹

answers: תוספות

ויש לומר דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש –

And one can say; that if we would not have found explicitly elsewhere that one who damages הקדש is פטור (as we find by שור רעהו) –

לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה –

¹⁵ See 'Thinking it over' # 1.

¹⁶ does not ask why we need יהיה לו to exclude שור פסולי המוקדשין by שור פסולי המוקדשין; for we could not derive it from כי יאכל which is discussing actual הקדש, not שור פסולי המוקדשין which is discussing שור פסולי המוקדשין. [In addition, the (בעלים מטפלים בנבילה וכיו"ב) to teach us that (to לגופיה is necessary והמת יהיה לו פסוק of פסוק]

¹⁷ There is a חטא חטא. It says (ויקרא ה,טו) and it says in (יהל,לב) [קרה] concerning תרומה that חטא חטא עליו חטא.

¹⁸ The גמרא there states that if הקדש was נפגם ולא נהנה (it depreciated but no benefit was derived) he is פטור.

¹⁹ קרן אדם ובור from שור נזקין (also) asking on what he previously stated that we derive שור נזקין from שור אדם alone, without שור נזקין seemingly we can derive שור נזקין from שור אדם alone, without שור נזקין.

We would not have interpreted כי יאכל to exclude a מזיק completely from payment; but rather only to exclude from paying the חומש alone. However now that we know that by נגיחה דקרן he is entirely פטור by הקדש (שור רעהו)²⁰ we can assume that the מיעוט of מזיק refers to the principal as well as to the חומש.

anticipates a question:

ואף על גב דכי יאכל בתרומה כתיב ושם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא –

And even though the פסוק of כי יאכל is written concerning תרומה (if a ישראל eats the תרומה which belongs to a כהן), **and there the מזיק** (if he damaged the תרומה and did not eat it), **is חייב for the קרן** (not the חומש), **since the תרומה is the money of the כהן.** Seemingly since we derive the exclusion of הקדש from this same פסוק as תרומה; we should assume that just as a מזיק תרומה is חייב בקרן so too should a מזיק הקדש be חייב בקרן. This would contradict, what was said above!

responds:

מכל מקום מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרינא דהוי כגוזל חבירו ומזיקו **Nevertheless we do not derive from this פסוק of כי יאכל** that one who damages תרומה is חייב בקרן, for the פסוק excludes the מזיק from תשלומין; **but rather** we derive the מזיק תרומה from a different פסוק, **for the מזיק תרומה is like one who robs his friend or damages him**, where the גוזל and מזיק certainly are required to pay²¹. We do not derive that from this פסוק of כי יאכל; but rather from other פסוקים. Similarly we derive from those פסוקים that the מזיק תרומה must reimburse him. However, by הקדש where no individual is being damaged, only (תרומה), then there is no payment due (just as if he damaged his own תרומה).

anticipates an additional difficulty:

ומיהו למאן דאמר (לקמן כו.) דאיכא כופר²² ברגל²³ לא אתיא מכל הני –

However according to the one who maintains that there is a כופר payment by רגל (as well as by קרן), then רגל cannot be derived from all these (קרן אדם ובור) –

דמה לקרן ואדם ובור דלא משלם כופר בפעם ראשונה –

For **כופר** **are more lenient than רגל, for they do not pay כופר the first time** they killed²⁴; however רגל pays כופר the first time it kills because רגל is a מועד²⁵.

²⁰ We also know that בור is פטור בהקדש, and therefore we can derive most of the מזיקין (excluding שן [which is שן הנאה להזיקה] and אדם) that they are פטור by הקדש from a צד השווה of קרן ובור. It would therefore follow that the תורה is תורה even from the principal, and we can derive שן from אדם.

²¹ The פסוק of this תשלומי קרן is not (only) when he ate someone else's תרומה, but (also) if a ישראל ate his own תרומה, etc. he is responsible to replenish the amount of תרומה he ate (with a food that can become תרומה), and it is designated as תרומה. In such a case, if he is מזיק his own תרומה he is completely פטור.

²² When an ox gores and kills (three) people and becomes a מועד, and then kills again, the owner is liable to pay כופר to the heirs of the deceased (שמות [משפטים] כא,ל).

²³ According to this מ"ד if a שור tramples a child to death while walking he is liable to pay כופר.

²⁴ כופר never pay (a person who kills either gets killed or goes to גלות, etc.; בור is פטור for killing a man [שור ולא אדם]), and קרן pays only after it becomes a מועד.

offers a partial solution:

ולרבי טרפון דאית ליה (שם) כופר שלם בתם²⁶ ניחא:

However according to ר"ט who maintains that there can be a complete כופר (even) by a תם it is understood that רגל can be derived from וכו' קרן, because it is possible for קרן to pay שלם כופר the first time. We cannot therefore ask that רגל is more חמור for it pays כופר the first time, for according to ר"ט we find that תם קרן can also pay כופר the first time.

Summary

is פטור by שור רעהו ולא שור של הקדש from לימוד הקדש by פטור קרן is פטור by הקדש from פטור אדם. והמת יהיה לו of פסוק הקדש and שור פסולי המוקדשין from the פטור שן ורגל including מזיקים. פסוק כי יאכל פרט למזיק. All other פטור by משלם כופר רגל is אדם (קרן ובור). Even though תם משלם כופר שלם, nevertheless if we maintains like ר"ט that (בחצר הניזק), we can derive that רגל is also פטור בהקדש.

If one is מזיק the תרומה of a כהן he has to pay the קרן (but not if he is his own תרומה).

Thinking it over

1. ²⁷כי יאכל asks that we can derive that קרן is פטור בהקדש from פטור אדם המזיק (as opposed to כופר שלם as opposed to כופר ראשונה since it pays שלם בפעם ראשונה). ²⁸however קרן has a חומרא that it is פטור בהקדש (as opposed to כופר שלם בפעם ראשונה) since it pays שלם בפעם ראשונה asks concerning deriving רגל.

2. Is the law that there is no payment to הקדש for damages, a rule concerning the הקדש, that the הקדש does not have the 'right' to claim damages; or is it a rule concerning the מזיקים, that they are exempt from paying damages to הקדש?²⁹

²⁵ יותר ראוי להתחייב אדם המזיק וכו' ממזיק שן, that תוספות does not answer here what he answered previously by שן, that (יש הנאה להזיקה שן) it is not a סברא (like שן is stronger than the סברא of שן). However here by רגל it is a חומרא in דין (that חומרא ראשונה) then it is a valid פירכא, for a סברא is not stronger than a דין. See מהרש"א (הארוך) See. ד"ה אני.

²⁶ ק"ו maintains that קרן בחצר הניזק pays a שלם נזק (even) the first time; he derives it from a ק"ו. Accordingly if a תם killed a person in the חצר הניזק he will pay a כופר שלם (even the first time).

²⁷ See footnote # 15.

²⁸ See סוכ"ד אות יא (דף ז,א) and מהוד"ב (דף ז,א).

²⁹ See חדושי ר"נ אות רכא.